

Özel Eğitime Odaklı Yapılan Lisansüstü Tezlerin Alanyazın ve Mevzuata Göre İncelenmesi

Hatice Nurçin Sağlam^{1*}, Necati Sağlam²

Citation : Sağlam, Hatice. ve Sağlam, Necati. (2024). Özel eğitime odaklı yapılan lisansüstü tezlerin alanyazın ve mevzuata göre incelenmesi. Türk Eğitim Değerlendirmeleri Dergisi, 5(2), 17-43.
Received : 18.10.2024
Accepted : 25.02.2025
Published : 31.12.2024
Publisher's Note : İstanbul Medipol University stays neutral with regard to any jurisdictional claims.
Copyright : © 2022 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the DergiPark.

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, farklı disiplinlerde hazırlanan özel eğitim odaklı lisansüstü tezlerinin mevzuat çerçevesinde ve bilimsel boyutta nasıl hazırlandığını özel eğitim bakış açısından değerlendirmektir. Araştırma, sistematik derleme çalışmasıdır. Bu kapsamda 2005-2022 yılları arasındaki tezler incelenmiştir. Tezler, ana bilim dallarına, yöntemlerine, katılımcılarına, odak konularına, amaçlarına ve jüride özel eğitim bölümünden öğretim üyesi olmasına göre analiz edilmiştir. Türkiye’de 2005-2022 yılları arasında yapılan ve özel eğitim, eğitim yönetimi, okul yöneticisi, kaynaştırma, kaynaştırma uygulamaları, Bi-reyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP), okul müdürleri, destek eğitim odası, özel gereksinimli, özel yetenekli anahtar kelimelerini içeren 22 tez araştırmanın kapsamını oluşturmuştur. Bu kavramları konu alan tezlerin 2015 yılından itibaren artış gösterdiği 16 çalışmanın yüksek lisans, altı çalışmanın ise doktora tezlerinin olduğu, tezlerin çoğunun nitel yöntemlerden yararlanarak oluşturulduğu, katılımcıların ağırlıklı olarak okul yöneticileri olduğu, araştırmaların

1 Hatice Nurçin Sağlam; Milli Eğitim Bakanlığı; Inurcinacar35@gmail.com; Orcid ID: 0009-0007-4290-3557; Sorumlu Yazar
2 Necati Sağlam; Milli Eğitim Bakanlığı; necatisaglam2020@gmail.com; Orcid ID: 0009-0001-6637-9573

amaçlarının odak konusu yoğun olarak kaynaştırma uygulamaları olduğu ve tezlerin jürisinde çoğunlukla özel eğitim bölümünden bir öğretim üyesinin olmadığı tespit edilmiştir.

Tezlerin yarısından fazlasında kaynaştırma uygulamalarının başarısını iş birliği, fiziksel ortam, materyal, sınıf mevcudu gibi durumlardan genel olarak olumsuz etkilendiği sonucuna varılmıştır. Araştırmanın son bölümünde incelenen kavramların çeşitli değişkenlerle ilişkilerine yer verilerek önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okul yöneticileri, kaynaştırma uygulamaları, destek eğitim odası, özel gereksinimli öğrenci

An Analysis of Graduate Theses on Special Education in Light of the Literature Review and Regulations

Abstract

The aim of this systematic review study is to evaluate how theses written on special education, prepared in various disciplines, are conducted within the framework of regulations and from a scientific perspective through the lens of special education. In doing so, theses from the period between 2005 and 2022 were examined. They were analyzed based on their academic departments, methods, participants, focus areas, objectives, and the presence of a special education faculty member on the thesis committee. The scope of the research includes 22 theses that were conducted in Turkey and contained the keywords such as special education, educational management, school administrator, inclusion, inclusion practices, individualized education program, school principals, support education room, individuals with special needs, and gifted individuals. The findings indicated that the number of these theses has increased since 2015, with 16 being master's theses and six being doctoral dissertations. Most of the theses employed qualitative methods, and the participants were predominantly school administrators. The research objectives were on inclusion practices, and it was found that there was often no special education faculty member present on the thesis committees. More than half of the theses concluded that the success of inclusion practices was generally negatively impacted by factors such as collaboration, physical environment, materials, and class size. In the final part of the research, the relationship of the examined concepts with various variables was discussed, and recommendations were provided.

Keywords: *School administrators, inclusion practices, support education room, individuals with special needs.*

1. Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nde özel gereksinimli bireylerin hakları anayasayla korusa da bu haklardan eğitimi hakkını kapsamlı bir şekilde ifade eden öncü ilk yasal düzenleme 1997 yılında yayınlanan 573 numaralı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ve sonrasında yayınlanan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği olduğu söylenebilir. İlgili resmi kararname ve yönetmelikler yayınladığı dönemden itibaren özel eğitim hizmetlerine rehberlik etmektedirler. Bu mevzuatlara göre özel eğitim, bireysel ve gelişimsel özellikleriyle eğitim yeterlilikleri bakımından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireylere eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak adına geliştirilmiş eğitim programları ve özel olarak yetiştirilmiş personel ve uygun ortamda sürdürülen eğitim olarak tanımlanmaktadır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018). Bu mevzuatlar aynı zamanda tüm özel gereksinimli bireylerin eğitim gereksinimlerini karşılamak için uygun özel eğitim hizmetlerinin ücretsiz ve bireyin gereksinimine göre almasını taahhüt eder (Antosh ve Imparato, 2014; Bos ve Vaughn, 2015; Lujan, 2020). Bu bireylerin ücretsiz uygun özel eğitim ve ilgili hizmetleri alması devletin gelir vergileri aracılığıyla sağlanmaktadır (Lujan, 2020). Belirtilen bu uygun eğitim genel eğitim sınıfında, özel eğitim sınıfında, farklı hizmet türlerinin biri ya da birkaçıyla bir arada verilmesi şeklinde gerçekleştirilebilir (Lujan, 2020). Bu hizmet türleri çocuğun gereksinimine göre konuşma terapisi, fizik tedavi, psikolojik danışmanlık ve tıbbi destek hizmetleri şeklinde gerçekleştirilebilir (Lentz, 2013). Tüm bu eğitim ve destek hizmetleri, ilgili yasalara göre bu bireylere uygun materyal ve ekipmanlarla her eğitim kademesinde sağlanmalıdır (Cameron, 2012). Aslında belirtilen bu hizmetler çocuklara yılda en az bir kez gözden geçirilmesi ve güncellenmesi gereken Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) aracılığıyla sunulur (Lentz, 2013; Opuda, 1995; Vuran, 2000). BEP hazırlamak geniş bir ekip ile iş birliği (Güven, 2021a)ni gerektirir. Bu ekipte özel gereksinimli bireyin okul yöneticisi, rehber öğretmen, okulda varsa özel eğitim öğretmeni, sınıf öğretmenleri, ebeveyn, öğrencinin kendisi ve farklı destek hizmetler alıyorsa bu hizmet sağlayıcı kişiler bulunmaktadır (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2006; Vuran, 2000). Ekip BEP hazırlarken, ne kadar çok sürece dâhil olur ve ebeveynin endişelerini dinlerse herkes için sonucun daha iyi olacağı araştırmacılar tarafından bildirilmektedir (Bateman ve Bateman, 2001; Fullman, 2014; Lentz, 2013; Torres ve Baber, 2017). Alanyazın ve ilgili mevzuatlara bakıldığında özel gereksinimli bireyin, eğitim ortamından en üst düzeyde fayda sağlaması adına pek çok farklı kişinin görevleri olduğu, farklı birçok bileşenin olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla özel eğitim aynı zamanda eğitim bilimleri kapsamına giren bir araştırma alanı olmakta ve ilgili alanyazına bakıldığında da eğitim bilimlerinin farklı boyutlarının araştırıldığı

odaklı araştırmaların, mevzuat boyutunda ve bilimsel çerçevede nasıl araştırıldığını ortaya koymak gereksinimi doğmuştur. Bu nedenle aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranması amaçlanmıştır:

- Yapılan araştırmalar hangi ana bilim dallarında yapılmıştır?
- Yapılan araştırmalar katılımcıları kimlerdir?
- Yapılan araştırmada ne tür bilimsel araştırma yöntemleri işe koşulmuştur?
- Yapılan araştırmaların amacı nedir?
- Yapılan araştırmalarda özel eğitime ilişkin ne tür ifadelere yer verilmiştir?
- Yürütölen tezlerin jürilerinde özel eğitim alanından bir öğretim üyesi bulunmakta mıdır?
- Yapılan araştırmaların sonuçları nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada, eğitim bilimleri ile özel eğitim bilim dallarında “özel eğitim” ve “eğitim bilimleri” konulu bilimsel araştırmaların belirli değışkenler açısından incelenmesi amaçlandığından, araştırma sistematik derleme çalışması olarak desenlenmiştir. Sistematik derleme, araştırma sorularına, bir konuya ya da alana ilişkin yayımlanmış çalışmaların, belirlenen ölçütler göz önünde bulundurularak detaylı bir şekilde taranması ve bu tarama sonucunda ulaşılan araştırmaların sentezlenerek sunulmasını amaçlar (Zawacki-Richter vd., 2020). Bu kapsamda yazılı ve elektronik dokümanlar bir araya getirilerek sistematik bir şekilde gözden geçirilerek belirlenen başlıklara göre analiz edilmiştir (Bowen, 2009).

2.2. Tarama süreci

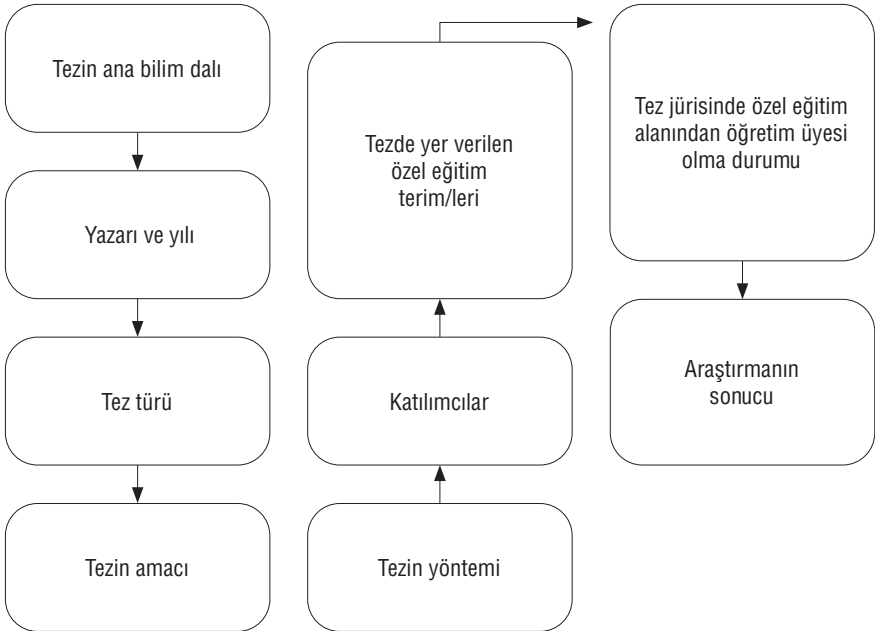
Tarama sürecinde ilk olarak “özel eğitim” ve “eğitim yönetimi”, “okul yöneticisi+ kaynaştırma”, “kaynaştırma”, “kaynaştırma uygulamaları”, “BEP”, “okul müdürleri”, “rehberlik” ve “okul yönetimi”, “destek eğitim odası”, “DEO”, “zihnin yetersizliğı”, “zihnin engelli”, “özel gereksinimli”, “özel gereksinimli öğrenci” ve “özel yetenekli” anahtar kelimeleri kullanılarak Yüksek Öğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi (YÖKTEZ) sisteminde yer alan 23 teze ulaşılmıştır. Bu çalışmaların tamamı araştırma kapsamına dâhil edilmiştir.

2.3. Dâhil Etme ve Dışlama Ölçütleri

Yapılan çalışmaların araştırma kapsamında incelenebilmesi için dâhil etme ve dışlanma ölçütleri belirlenmiştir. Araştırmaya dâhil edilen lisansüstü tezlere ilişkin dâhil etme kriterleri, (a) tezlerin öncelikle eğitim bilimleri ana dalı, temel eğitim ana bilim dalı ile eğitim yönetimi ve planlaması bilim dallarından ise özel eğitim odaklı olarak yapılmış olması, (b) özel eğitim ana bilim dalında yapılmış ise eğitim yönetimi ve planlaması odaklı olarak yapılmış olması, (c) farklı bilim dallarından çalışmalar ise eğitim yönetimi ve özel eğitim konulu olması, (d) araştırmaların 2005-2022 yılları arasında yapılmış olması, (e) araştırmaların özel eğitim politikalarını kapsamaları olarak belirlenmiştir.

Lisansüstü tezlerin dışlanmasında bazı ölçütler kullanılmıştır. Bu ölçütler ise şunlardır: (a) araştırmanın 1990 öncesinde yayınlanmış olması, (b) araştırmada özel gereksinimli öğrenci (ÖGÖ)'ye herhangi bir boyutta bireysel ya da grup öğretim konulu bir çalışma olmamasıdır. Yapılan tarama sonucunda dâhil etme ve dışlanma ölçütlerine göre incelenmiş olan 22 lisansüstü tezin araştırma kapsamında belirlenen dâhil etme ölçütlerini sağladığı anlaşılmıştır.

Tezler incelenirken araştırmacılar tarafından bir veri toplama formu oluşturulmuş ve bu form Şekil 1'de yer alan başlıklar altında tezlerden alınan veriler toplanmıştır.

Şekil 1. Tezlerin Analiz Başlıkları

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından toplanmıştır. YÖKTEZ’de 2005-2022 yılları arasında eğitim alanında, özel eğitim ve eğitim bilimleri konulu lisansüstü tezlerin incelenmesi ile toplanmıştır. Belirtilen bu iki başlığı kapsayan toplam 22 teze ulaşılmıştır. Ulaşılan bilimsel çalışmalar araştırmanın dâhil etme ve dışlama ölçütlerine göre incelenerek yapılan bu çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bu çalışmada belirlenen ölçütlere bağlı olarak dâhil edilen araştırmalar belirli değişkenler açısından betimsel analiz yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Bu kapsamda tezler için öncelikle araştırmacılar tarafından Microsoft Excel ortamında inceleme formu oluşturulmuş ve bu form aracılığıyla toplanacak veriler için temalar belirlenmiştir. Tezler için oluşturulan formda yer alan temalar (a) tezin türü, (b) amacı, (c) yöntemi, (d) katılımcılar, (e) tezde yer verilen özel eğitim terim/leri, (f) jürisinde özel eğitim alanından öğretim üyesi olma durumu, (g) araştırma sonucu olarak belirlenmiştir.

2.5. Güvenirlik Çalışmaları

Çalışmada tarama süreci, dâhil etme, hariç tutma süreci ve betimsel analiz süreci adına güvenirlik çalışmaları ikinci yazar tarafından yapılmıştır. Ulaşılan araştırmaların öncelikle dâhil etme ve hariç tutma kriterlerine ilişkin güvenirlik analizi yapılmıştır. Bu aşamaya ait ölçütlerin uygulanmasında kodlayıcılar arası güvenirlik kat sayısı %100 olarak bulunmuştur. Betimsel analiz sürecinde ise tezlere ve makaleler ayrı güvenirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Rastgele seçilen tezlerin %30’u ile güvenirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu sürecin her aşamasında kullanılan güvenirlik katsayısı “değerlendiriciler arası görüş birliği / (değerlendiriciler arası görüş birliği + değerlendiriciler arası görüş ayrılığı) x 100” formülü ile hesaplanmıştır. Her bir aşamada güvenirlik katsayısı %100 olarak bulunmuştur.

3. Bulgular

Bu başlık altında tablolardan elde edilen veriler detaylı bir şekilde analiz edilerek sunulmuştur.

Tablo 1. Eğitim Bilimleri Tezleri

Yazar	Tez Türü	Yöntem	Katılımcılar ve Odak Konu	Amacı	Tez Jürisinde Özel Eğitim ABD'den Öğretim Üyesi	Sonuçlar
Çuhadar (2006)	YL ¹	Genel tarama modeli	108 sınıf öğretmeni ve OY Odak Konu: BEP ²	İlköğretim 1-5. sınıflarında hazırlanan BEP'lerin tüm süreçlerine ilişkin sınıf öğretmeni ve OY'nin görüşlerini belirleme	-	Katılımcılar KU'nun her yönüyle yetersiz olduğu dolayısıyla ÖĞÖ'lerin, aynı eğitim ortamlarında eğitimlerini sürdürmelerinin uygun olacağını düşünceleri ile BEP'in tüm süreçlerine ilişkin bilgi yetersizliği ve doğru şekilde uygulayamadıklarını sonucu ortaya çıkarmıştır.
Uzun (2009)	YL	Nitel araştırma	17 OY KONU: KU ³	İlkokullarda görev yapan OY'nin KU'daki rolüne ilişkin görüş ve öneriler belirleme	-	Katılımcıların KU'yu faydalı buldukları ancak bu uygulamaların sorumluluğunu büyük oranda rehber öğretmenlerden beledikleri sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca ÖĞÖ'nin ailesinin, sınıf mevcudunun ve koşullarının KU başarısını etkilediğini düşünmektedirler.
Toprak Karaer (2010)	YL	Karma yöntem	85 OY, 499 sınıf öğretmeni ve 10 rehber öğretmen. KONU: KU	İlköğretim okullarındaki OY'nin, sınıf ve rehber öğretmenlerin kaynaştırma eğitimi adayı ÖĞÖ'yü tanıma ve yönlendirme yeterliliklerini belirleme	Belirtilmemiş	Tüm katılımcılar yetersizlik türleri hakkında bilgi sahibi olmak istemektedirler. KU ve ÖĞÖ hakkında kendilerini yetersiz hissetmektedirler. OY'nin özel eğitim hizmetlerine ilişkin olarak "orta" düzeyde yeterliğe sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. KU'nun her yönüyle yetersiz olduğu dolayısıyla ÖĞÖ'lerin, aynı eğitim ortamlarında eğitimlerini sürdürmelerinin uygun olacağını düşünmektedirler.
Demir (2015)	YL	Nitel araştırma	30 sınıf öğretmeni, 18 OY, 30 öğrenci ve 25 velli KONU: KU	ÖĞÖ'lerin yaşlarıyla aynı ortam ve sınıf düzeyinde bulundurularak sosyalleşmeleri, kendilerine olan güvenlerini artırma, yaşlılarından ayrı tutulmadan insancıl haklarına uygun biçimde kendi kişiliğini geliştirme yönünde eğitim almalarını hedefleyen kaynaştırma eğitiminin incelenmesi	-	KU'da rol alan öğretmenin tarafsız olması, öğrencinin sorunlarıyla yakından ilgilenmesi ve öğrenciye karşı güven duygusunun olması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.
Çağlar (2016)	YL	Fenomenoloji	5 OY ve 18 öğretmen KONU: DEO	İlköğretim okullarında ÖĞÖ yönelik olarak gerçekleştirilen destek eğitim odası (DEO) uygulamasının değerlendirilmesi	-	DEO uygulamasının ÖĞÖ'yü geliştiren bir uygulama olduğu, mevzuata uygun uygulamaların yapıldığı, ÖĞÖ için eğitimde fırsat eşitliği sağlanmasına katkı yapması sonuçları ortaya çıkmıştır.

Pamukçu (2016)	YL	Nitel araştırma	15 OY KONU: KU	KU'nun yürütüldüğü ve özel eğitim sınıflarının bulunduğu resmi ilköğretim müdürlerinin, ÖĞÖ'lerin eğitimlerine ilişkin algı ve yeterliklerinin incelenmesi	-	OY'nin çoğunun KU ve özel eğitim sınıflarındaki uygulamaların büyük bir kısmına ait sorumlulukları rehber öğretmenlere ve diğer öğretmenlere bıraktıkları anlaşılmıştır.
Pemik (2017)	YL	Fenomenoloji	20 OY ve 19 öğretmen KONU: DEO	Özel yetenekli öğrencilere destek odasında verilen eğitime ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşlerinin incelenmesi	-	OY ve öğretmenler DEO işleyişleriyle ilgili genellikle öğrencilerin zekâ oyunları oynadıklarını ve yeteneklerine göre eğitim verildiği sonucuna ulaşmıştır.
Aktük (2018)	YL	Fenomenoloji	9 OY KONU: Sosyal beceri	Üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin okul ekosistemi içerisinde akademik ve sosyal uyum süreçlerinde yaşadıklarını özel OY deneyimlerine dayalı görüşlerinin incelenmesi	-	Yöneticilerin üstün yetenekli öğrenciler hakkında öğretmen niteliğiyle ilgili beklentileri ortaya çıkmıştır. Üstün zekâlılar öğretmenliği mezunu öğretmenlerin istihdamlarının yaygınlaştırılması talep edilmiştir.
Arslan (2019)	Dr ⁴	Tarama modeli	408 OY ve 813 öğretmen KONU: özel eğitim mevzuatı	OY'nin özel eğitim hizmetlerinin yönetimine ilişkin yeterliklerinin belirlenmesi	+	OY'nin özel eğitim hizmetlerine ilişkin olarak "orta" düzeyde yeterliğe sahip oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.
Erüstün Bulutoğlu (2019)	YL	Tekil tarama modeli	ÖĞÖ'nün 37 velisi, 33 OY ile 55 öğretmen. KONU: KU	Kaynaştırma okullarındaki ÖĞÖ'nün velilerinin, OY'nin ve öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine yönelik görüşlerini inceleme	-	Katılımcıların KU hakkında bilgi sahibi olmadığı, katılımcıların birbiriyle iletişim ve iş birliği sorunları olduğu anlaşılmıştır.
Katıtaş (2019)	Dr	Karma yöntem	Özel eğitim sınıfı ve özel eğitim Okullarında görev yapan 409 öğretmen; 12 OY; 12 ÖĞÖ velisi; 30 öğretmen KONU: Eğitim Hakkı	Öğö eğitim hakkının sağlanmasında OY rollerine, bu süreçte yaşanan sorunları belirleyerek, bu sorunların nedenlerine ve çözümüne yönelik önerilere ilişkin müdür, öğretmen ve veli görüşlerinin belirlenmesi	+	OY'nin özel eğitim mevzuatını bildikleri ancak uygulama konusunda yetersiz kaldıkları ve bu bağlamda sorunlar yaşadıkları anlaşılmıştır.
Kalınıcı (2021)	YL	Durum çalışması	9 OY ve sınıf öğretmeni, sekiz rehber öğretmen KONU: BEP	Özel yetenekli öğrencilerin BEP'ler ve uygulamasında karşılaştıkları güçlükler; bu güçlüklerin aşılması için sundukları önerileri ortaya koyma	-	Katılımcıların çoğunluğu özel yetenekli öğrencilere yönelik BEP'lerin hazırlanması ve uygulanmasında yeterli olmadıkları ve anlaşılmıştır.

¹ Yüksek Lisans

² Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı

³ Kaynaştırma Uygulamaları

⁴ Doktora

Tablo 2. Özel Eğitim Ana Bilim Dalı Tezleri

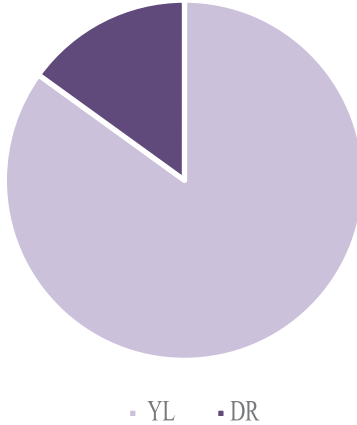
Yazar	Tez Türü	Yöntem	Katılımcılar	Amacı	Sonuçlar
Öpengin (2018)	Dr	Eylem araştırması	OY (1), DEO Öğretmeni (1), DEO'ya devam eden üstün yetenekli öğrenciler (9) ve velileri (22), genel sınıf öğretmenleri (22), rehber öğretmenler (2) araştırmacı (1), tez izleme (3) ve geçerlik kurulu üyeleri (4), öğretmen eğitimi uzmanı (1)	Bir ilkokulda üstün yetenekli öğrencilere yönelik düzenlenen DEO uygulaması sürecinde karşılaşılan sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara yönelik gerçekleştirilen müdahalelerin incelenmesi.	Üstün yetenekli öğrencilere yönelik DEO uygulamasının genel olarak paydaşlar tarafından olumlu değerlendirildiği belirlenmiştir.
Güven (2019)	Dr	Durum çalışması	İlkokulda görev yapan 10 OY, 10 rehber öğretmen ve DEO'da görevlendirilen en 10 öğretmen, 3 ÖGÖ öğrenci	Zihin yetersizliği olan öğrencilerin devam ettiği DEO hizmetinin yönetim, rehberlik ve uygulama boyutlarının işleyişini anlama	DEO'ların fiziksel koşullarının yetersiz olduğu, DEO paydaşlarının bilgi eksikliği yaşadıkları, bu hizmete yönelik rol ve sorumlulukların net olarak anlaşılmadığı ve uygulanmadığı ortaya çıkmıştır.
Diker (2020)	YL	Fenomenoloji	13 öğretmen, dört OY ve altı özel gereksinimli çocuğu olan veli	Kaynaştırma uygulamaları yürütülen bir ilkokuldaki paydaşların iş birliğine dâhil olma süreçlerine yönelik görüşlerinin ve önerilerinin belirlenmesi	İş birliğinde yaşanan sorunlar arasında KU anlaşılması ve velinin çocuğunu kabul etmemesi belirtilirken; çözüm önerileri arasında nitelikli etkileşim ve paydaşların süreç içerisinde sorumluluklarının belirlenmesi olduğu ifade edilmiştir.
Irmak (2020)	YL	Nitel araştırma yöntemi	OY, sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenden oluşan 23 katılımcı	OY, sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenlerin kaynaştırma ve bütünleştirme kavramlarına ilişkin görüşlerini belirleme	Katılımcıların KU yönelik bilgilere hakim oldukları, bütünleştirme eğitimine yönelik bilgi düzeylerinin yeterli olmadığı ve bu iki kavramın uygulayıcıları açısından aynı veya içerik olarak benzer kavramlar olarak kabul edildiği sonucuna ulaşılmıştır.
Menteşe (2020)	YL	Durum çalışması	18 OY	Okul müdürlerinin kaynaştırma öğrenci velileri için yaptıkları çalışmaların incelenmesi	OY'nin ÖGÖ'lere yönelik genellikle; tanılama, destek sunma, iş birliği ve iletişim kurma, sosyal etkinlikler, fiziki düzenlemeler, öğretmen eğitimleri gibi birçok konuda çalışmalar yaptıkları tespit edilmiştir.
Yazçayır (2020)	Dr	Durum çalışması	Beş öğretmen, bir okul yöneticisi, bir rehber öğretmen, işitme yetersizliği (1), hafif düzeyde zihinsel yetersizliği (1) olan öğrenci, ÖGÖ velileri (2), 15 normal gelişim gösteren öğrenci	Ortaokul düzeyi bir eğitim kurumunda özel gereksinimli çocuklara sunulan DEO hizmetlerinin yürütülme sürecini inceleme	Kaynaştırma bütünleştirme eğitiminin ve DEO hizmetinin tüm paydaşlara katkısı olduğu belirlenmiştir. DEO hizmetine yönelik iş birliği neredeyse olmadığı, DEO uygulamasının planda yer aldığı boyutlarıyla uygulanmadığı ortaya çıkmıştır.
Uçar (2021)	Dr	Durum çalışması	Bir müdür yardımcısı bir rehber öğretmen, dört sınıf öğretmeni ve bir DEO öğretmeni	İlkokul düzeyinde KU'nda paydaşlar arası iş birliği sürecine ilişkin işleyişinin derinlemesine incelenmesi	Ailelerin, rehberlik araştırma merkezlerinin ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin sorumluluklarını yerine getirmediği ancak, diğer paydaşların ise bazı aksaklıklara rağmen sorumluluklarını yerine getirme çabası içerisinde oldukları belirlenmiştir.

Tablo 3. Farklı Ana Bilim Dallarında Yapılan Tezler

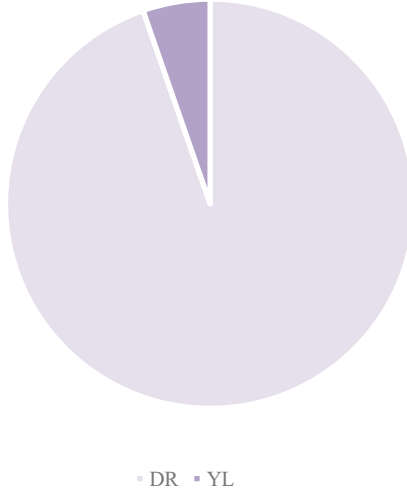
Yazar	Tez Türü	Yöntem	Katılımcılar	Amacı	Sonuçlar
Değer (2018)	YL Çocuk Gelişimi ABD	Tarama modeli	Anasınıfı OY (36) ve okul öncesi öğretmen (64)	Okul öncesi öğretmenleri ile yöneticilerinin okul öncesinde kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını ve bu tutumları etkileyen faktörleri ortaya koyma	Öğretmen ve OY'lerin kaynaştırmaya yönelik bilişsel, duyuşsal ve davranışsal boyutlardaki tutumlarının orta düzeyde olduğu bulunmuştur.
Yılmaz (2013)	YL İşletme ABD	Durum çalışması	İlköğretim okulunda görev yapan 12 OY	OY'lerinin bakış açılarıyla ÖĞÖ yönelik olarak hazırlanan BEP uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ortaya çıkarılması	BEP'in uygulanmasında ortaya çıkan engellerin; öğretmenlerin eğitim eksikliği, araç-gereç eksikliği, fiziki alt yapı eksikliği, destek personelinin yetersizliği, yetersiz fiziki yapı, yetersiz danışmanlık hizmetleri, mevzuattaki eksiklikler, öğretmen direnci ve veli duyarlılığı gibi etmenlerin olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

3.1. Tez türü

Eğitim bilimleri alanında özel eğitimle ilgili konuları araştıran 13 teze ulaşılmıştır. Gerçekleştirilen bu çalışmaların 11'i yani %84,6'sını (Aktürk, 2018; Balo, 2015; Çağlar, 2016; Çuhadar, 2006; Demir, 2015; Erüstün Bulutoğlu, 2019; Uzun, 2009; Kalıncı, 2021; Karaer, 2010; Pamukçu, 2016; Pemik, 2017) yüksek lisans tezleri oluştururken; %15,3'ünün doktora tezleri (Aslan, 2019; Katıtaş, 2019) oluşturmaktadır. Şekil 2'de görsel olarak sunulmuştur.

Şekil 2. Eğitim Bilimleri A.B.D Tezlerinin Türüne Göre Dağılım Oranları

Özel eğitim alanında eğitim bilimleri kapsayan tezler incelendiğinde ise eğitim bilimleri alanından farklı bir şekilde doktora tezlerinin yoğun olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen tezlerin %57 (Güven, 2019; Öpengin, 2018; Uçar, 2021; Yazçayır, 2020)'sinin doktora; %43 (Diker, 2020; Irmak, 2020; Menteşe, 2020) 'nün de yüksek lisans tezi olarak gerçekleştiği anlaşılmıştır.

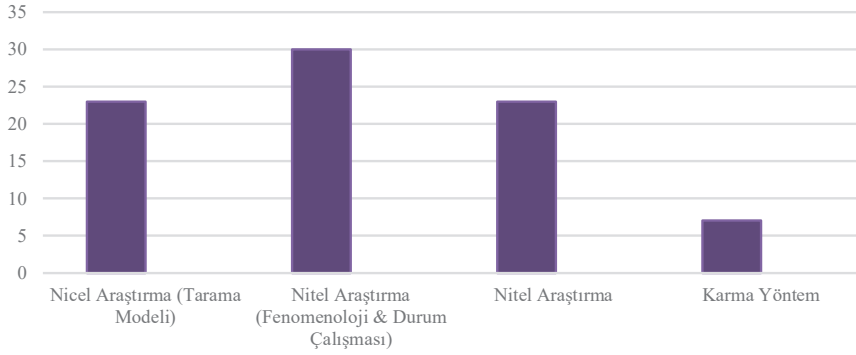
Şekil 3. Özel Eğitim ABD Tezlerinin Türüne Göre Dağılımı

Eğitim bilimleri ve özel eğitim ABD dışında yapılan tezlerin ise tamamının yüksek lisans tezi olarak yürütüldüğü görülmektedir (Değer, 2018; Yılmaz, 2013).

3.2. Yöntem

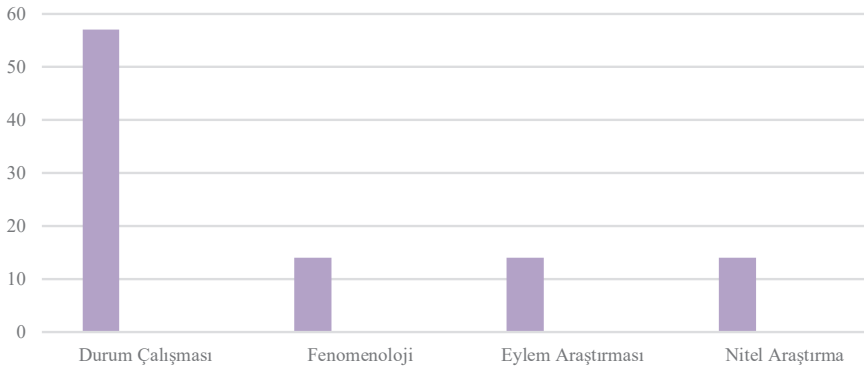
Tablo 1'e bakıldığında üç çalışma (%23)'nın nicel araştırma yöntemine farklı tarama modellerine yer verdiği (Aslan, 2019; Çuhadar, 2006; Erüstün Bulutoğlu, 2019); dört çalışma (%30)'nın nitel araştırma yöntemlerinden ağırlıklı olarak üçünün fenomenoloji birinin durum çalışmasına (Aktürk, 2018; Çağlar, 2016; Pemik, 2017; Kalıncı, 2021) yer verdiği görülmüştür. Dört çalışma (Balo, 2015; Demir, 2015; Uzun, 2009; Pamukçu 2016)'nın (%23) yönteme ilişkin sadece nitel araştırma olarak bilgi verdiği anlaşılrken sadece %7'lik bir oranda yani iki çalışma (Katıtaş, 2019; Toprak Karaer, 2010) da ise karma yönteme yer verildiği görülmüştür.

Tablo 4. Eğitim Bilimleri Tezlerinde Kullanılan Yöntemlerin Yüzdeleri

Tablo 2’de yer alan özel eğitim alanında yapılan tezler incelendiğinde tamamının nitel araştırma yöntemleriyle yürütüldüğü ortaya çıkmıştır. Çalışmaların %57 (Güven, 2019; Menteşe, 2020; Uçar, 2021; Yazçayır, 2020)’sinin durum çalışması, bir çalışma (Diker, 2020) fenomenoloji (%14); bir çalışma (Öpengin, 2018) eylem araştırması (%14) olarak gerçekleştirildiği anlaşılmakla birlikte bir çalışma (%14) da sadece nitel araştırma yaptığını bildirmiştir (Irmak, 2020).

Tablo 5. Özel Eğitim Tezlerinde Kullanılan Yöntemlerin Yüzdeleri

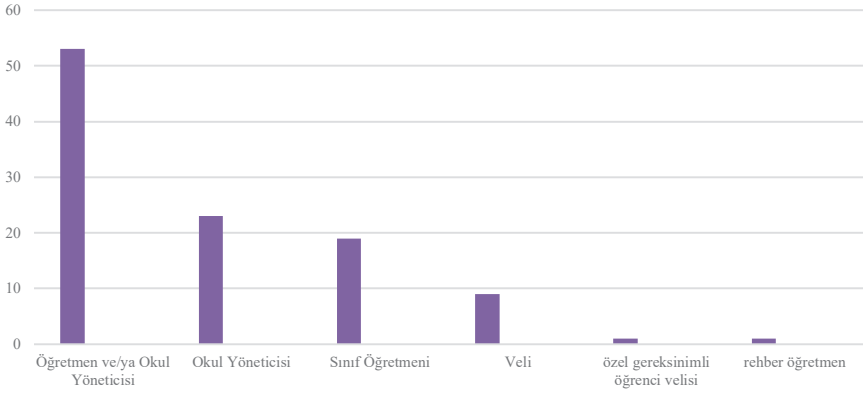

Farklı alanlardan yürütülen tezlerden birinin nicel yöntemlerden tarama modeli (Değer, 2018) ile diğerinin ise nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması (Yılmaz, 2013) olarak gerçekleştirildiği yapılan analizler sonucu ortaya çıkmıştır.

3.3. Katılımcılar

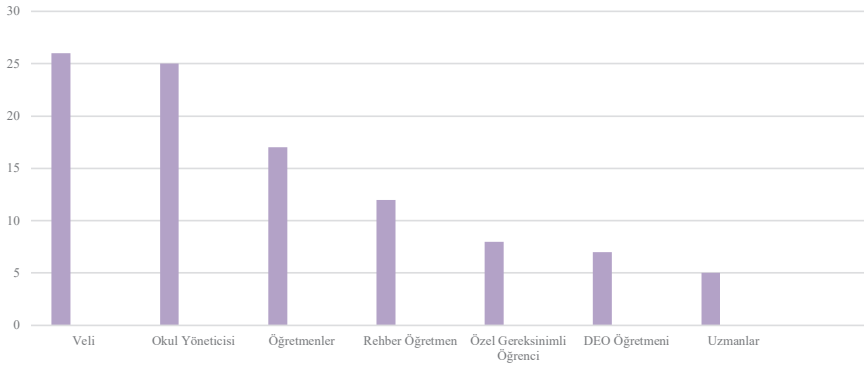
Eğitim bilimlerine ilişkin yapılan araştırmaların tamamına 2712 katılım sağlanmıştır. Araştırmaların %53 (1453 katılımcı)'ünde katılımcılar, genel olarak öğretmen ve/ya yönetici olarak belirtilmiş branşlarına dair detaylı bilgi verilmemiştir. Katılımcıların %23 (629 katılımcı) OY, %19'unu oluşturan 526 katılımcı sınıf öğretmeni, %9'u veli, %1'ini oluşturan 29 katılımcı ÖGÖ velisi ve %1'ini oluşturan 31 rehber öğretmen katılımcıları oluşturmaktadır.

Tablo 6. Eğitim Bilimleri Tezlerinin Katılımcı Dağılımları

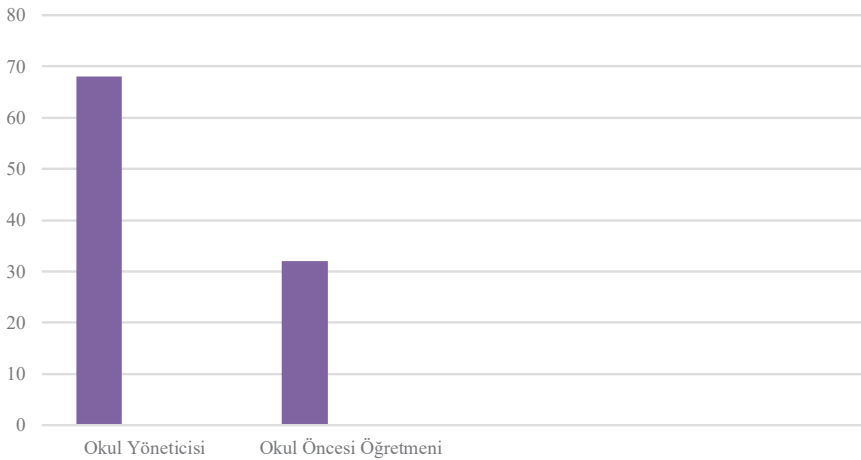
Tablo 6'ya bakıldığında ise eğitim bilimlerine göre daha az katılımcı karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni araştırmaların yöntemlerinde nitel araştırma yöntemlerinin tercih edilmesidir. Özel eğitim alanında yapılan araştırmalara 176 kişi dâhil olmuştur. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunu müdür ve müdür yardımcılarının oluştuğu OY oluşturmaktadır (44 katılımcı). OY tüm katılımcıların %25'ini oluşturmaktadır. Rehber öğretmenler ise toplamda 22 katılımcıyla tüm katılımcıların %12'sini oluşturmaktadır. 12 DEO öğretmeni ise tüm katılımcıların %7'sini oluşturmaktadır. Farklı tanıılardan 14 ÖGÖ ise %8'lik katılımcı grubunu oluşturmaktadır. Farklı branşlardan 30 öğretmen ise tüm katılımcıların %17'sini temsil etmektedir. 45 katılımcıyla gerek ÖGÖ velisi (8) ve gerekse normal gelişim gösteren öğrencilerin velileri (37) %26'lık dilimi oluşturmaktadır. Geriye kalan araştırmacı, tez izleme ve geçerlik komitesi ve öğretmen eğitim uzmanından oluşan dokuz kişilik katılımcı grubu ise tüm katılımcıların %5'ini oluşturmaktadır. Nitel araştırmaların gerçekleştirilmesi nedeniyle katılımcı sayısı eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmaya göre katılımcı sayısı belirgin derecede farklılık göstermektedir.

Tablo 7. Özel Eğitim Tezlerinin Katılımcı Dağılımları

Tablo 8'e bakıldığında araştırmalara toplam 112 katıldığı ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılanların %68 (76)'ini OY oluştururken %32 (36)'sini okul öncesi öğretmenleri oluşturulmuştur.

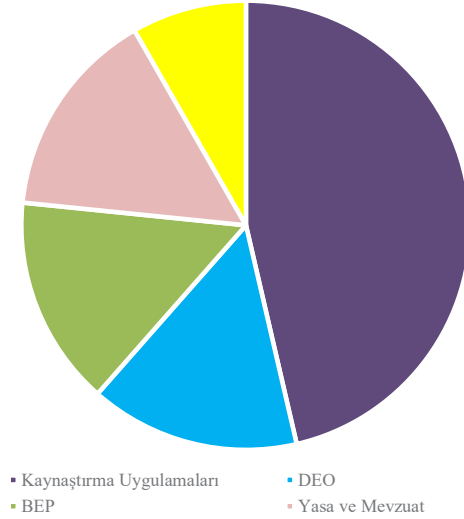
Tablo 8. Farklı A.B.D Tezlerinin Katılımcı Dağılımları

3.4. Araştırmaların Odak Konusu

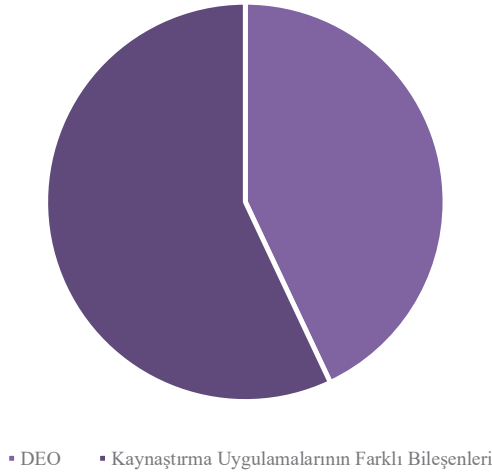
Eğitim bilimleri alanında yapılan araştırmaların yarısına yakını (%46) KU odaklı olduğu görülmüştür (Balo, 2015; Demir, 2015; Erüstün Bulutoğlu, 2019; Pamukçu 2016; Toprak Karaer, 2010; Uzun, 2009). Çalışmaların konusuna bağlı araştırmalar %15'er oranda destek özel eğitim hizmetlerinden DEO (Çağlar, 2016; Pemik, 2017); BEP (Çuhadar, 2006; Kalıncı, 2021) ile özel gereksinim bireylerin hakları ve mevzuat odaklı yapıldığı anlaşılmıştır. Son olarak %7'lik dilime giren bir tez (Aslan, 2019; Katıtaş, 2019)'in de konusunun sosyal beceri odaklı olduğu yapılan analizler sırasında ortaya çıkmıştır.

Tablo 9. Eğitim Bilimleri Tezlerinin Odak Konu Dağılımları

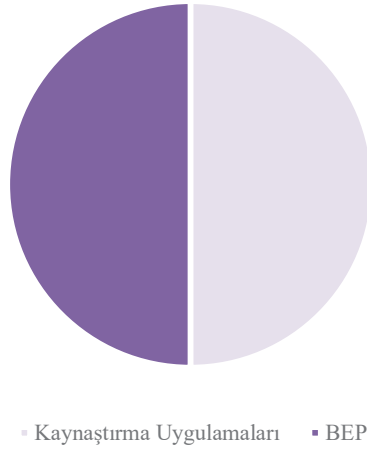
Tablo 9'a bakıldığında tüm çalışmaların merkezinde KU odaklı olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekleştirilen tezler destek özel eğitim hizmetlerinden DEO (%43) odak konu olmuştur (Güven, 2019; Öpengin, 2018; Yazçayır, 2020). Geriye kalan çalışmaların %57'si ise KU'nun farklı boyutlarına odaklandığı görülmüştür (Diker, 2020; Irmak, 2020; Menteşe, 2020; Uçar, 2021).

Tablo 10. Özel Eğitim Tezlerinin Odak Konu Dağılımları

Tablo 11'a bakıldığında bir çalışmanın KU (Değer, 2018) iken bir diğeri BEP (Yılmaz, 2013) olduğu ortaya çıkmıştır.

Tablo 11. Farklı Bilim Dallarındaki Tezlerin Konu Dağılımı

3.5. Araştırma Amacı

Eğitim bilimleri alanında yapılan tezlerin araştırma amaçları incelendiğinde kaynaştırma uygulamaları merkezli araştırmaların yapıldığı görülmektedir. Tezlerin %23 (Balo, 2015; Erüstün Bulutoğlu, 2019; Katıtaş, 2019)'ünde KU'ya ilişkin yaşanan sorun, çözüm konularında genel görüş alınmıştır. Araştırmaların %15'i (Aktürk, 2018; Demir, 2015) KU'da sunulan eğitimin etkisini, %15'i (Aslan, 2019; Pamukçu, 2016) OY'nin KU ve özel eğitim yeterliliklerini, %15'i KU'da BEP hazırlamaya ilişkin görüşlerini (Çuhadar, 2006; Kalıncı, 2021) ve yine %15'i de DEO'yu araştırmışlardır (Çağlar, 2016; Pemik, 2017). Kalan tezler ise %7'şerlik oranlarda da KU'daki OY rolleri (Uzun, 2009) ve KU'da yönlendirme konusu (Toprak Karaer, 2010)'na odaklanmışlardır.

Özel eğitim alanında yapılan tezlerin araştırma amacına bakıldığında Türkiye için yeni bir hizmet sunumu olan DEO'nun işleyiş sürecini araştırmayı amaç edinmiş üç çalışma (%43)'ya ulaşılmıştır (Güven, 2019; Öpengin, 2018; Yazçayır, 2020). Araştırmaların geneline bakıldığında tüm araştırmaların %57'si KU kapsamında farklı başlıkları araştırmayı amaçladıkları görülmüştür. İki çalışma KU'da iş birliği (Diker, 2020; Uçar, 2021); bir çalışma (Menteşe (2020) ise OY'lerin özel gereksinimli çocuğu olan velilere ilişkin yaptığı çalışmaları incelemeyi amaçlamışlardır. Bir çalışma (Irmak, 2020) ise öğretmenlerin KU ve bütünleşmeye ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Görüldüğü üzere eğitimin yönetsel boyutunu araştıran özel eğitim tezlerinin tamamı kaynaştırma ortamlarında gerçekleştirilmiştir.

Eğitim bilimleri kapsamı dışında yürütülen tezlerin birinin konusunun KU'ya ilişkin okul öncesi öğretmen ve yöneticilerinin görüşlerini belirleme (Değer,

2018) oluştururken bir diğzerinin BEP'e ilişkin OY görüşlerini belirlemek (Yılmaz, 2013) olduğu görülmektedir.

3.6. Tez Jürisinde Özel Eğitim Bölümünden Olan Öğretim Üyesi Olması

Eğitim bilimleri kapsamında yürütölen tezlerin sadece %15 (Aslan, 2019; Katıtaş, 2019)'inin tez jürisinde özel eğitim ABD (Ana Bilim Dalı)'ndan öğretim üyeleri bulunurken %7 (Toprak Karaer, 2010)'sinde jüri bilgisine ulaşılamamıştır. Geriye kalan çalışmaların %76 (Aktürk, 2018; Balo, 2015; Çağlar, 2016; Çuhadar, 2006; Demir, 2015; Erüstün Bulutoğlu, 2019; Kalıncı, 2021; Uzun, 2009; Pamukçu, 2016; Pemik, 2017)'sının jüri üyesi özel eğitim ABD'ndan olmadığı görölmüştür.

Çocuk gelişimi ve İşletme ABD' de yapılan tezlerden sadece Değer (2018) tarafında gerçekleştirilen tezde özel eğitimi alanında bir öğretim üyesinin tez yürütme kurulunda olduğu anlaşılmıştır.

3.7. Araştırma Sonuçları

Çalışmaların yarısından fazlası (%61) KU'nun başarısını iş birliği, fiziksel ortam, materyal, sınıf mevcudu gibi durumlardan etkilendiğini ya da tüm bu değişkenlerin halihazırda olumsuz etkilediğini (Balo, 2015; Çağlar, 2016; Demir, 2015; Katıtaş, 2019; Kalıncı, 2021; Uzun, 2009; Pamukçu, 2016; Pemik, 2017) sonuç olarak dile getirmişlerdir. Olumlu sonuç olarak sadece tüm çalışmaların %23'ü bilgi vermiştir. Bu çalışmalardan biri (Uzun, 2009) KU faydalı uygulama olarak raporlarken; ikisi ise iş birliği ve BEP uygulama çabalarını ifade etmişlerdir (Balo, 2015; Pemik, 2017). Yine çalışmaların %23'ü BEP ve KU bilgi eksikliğini araştırma sonucu olarak bildirmişlerdir (Çuhadar, 2006; Toprak Karaer, 2010; Kalıncı, 2021). Çalışmaların %15'i KU'ya ilişkin tüm sorumluluğun rehber öğretmenler de olduğunu bildirmişlerdir (Uzun, 2009; Pamukçu, 2016). Çalışmaların %23 (Aslan, 2019; Çağlar, 2016; Erüstün Bulutoğlu, 2019) ise OY'nin KU, DEO ve özel eğitim mevzuatını yeterli düzeyde bilseler de uygulama noktasında sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrımcılığa vurgu yapan sonuçlar da yine tüm çalışmaların %23'ünde tespit edilmiştir. Toprak Karaer (2010)'in araştırmasında ÖGÖ'lerin ayrı eğitim ortamında öğrenimlerini sürdürmeleri; Demir (2015)'in öğretmenlerden tarafsızlık beklentisini bildirmesi, Aktürk (2018)'ün ise öğretmenlerin niteliğini arttırmayı vurgulaması yapılan araştırma sonuçlarında ortaya çıkmıştır.

Özel eğitim alanında yapılan eğitim yönetimi konuları kapsayan tezlerin %43 (Güven, 2019; Öpengin, 2018; Yazçayır, 2020)'ü DEO hizmetine ilişkin farklı tanı gruplarında kapsamlı durum tespiti yaparak eğitimde politika geliştirmeye

yönelik öneriler geliştirdiği anlaşılmaktadır. Bu araştırmaların sonuçları DEO hizmetinden genel anlamda memnuniyet bildirirken, iki çalışma özellikle bu konuda bilgi eksikliği dolayısıyla uygulamada eksiklikler olduğunu bildirmişlerdir. Yine çalışmaların %43 (Diker, 2020; Menteşe, 2020; Uçar, 2021)'ü araştırma sonuçlarında iş birliğine ilişkin sonuçlar bildirmişlerdir. Diker (2020) ve Uçar (2021), iş birliğinin talep edilen düzeyde olmadığı belirtilirken Menteşe (2020) katılımcılarının iş birliği çabasının olduğunu belirtmişlerdir. %14'lük dilime giren bir çalışma (Irmak, 2020) ise kritik bir konu olan kaynaştırma ve bütünleştirme uygulamalarını karşılaştırmalı araştırmış, yaptığı araştırma sonucunda ise bütünleştirme konusunda bilgi eksikliği olduğunu bildirmiştir. Genel olarak bakıldığında eğitimin yönetim boyutunu araştıran bu çalışmaların KU odaklı olduğu da anlaşılmıştır.

Her ne kadar tezler eğitim çatısından uzak yürütülse de eğitim alanında yürütülen tezlerle benzer sonuçlar ortaya çıktığı görülmektedir. Değer (2018) tarafından yürütülen tezde KU'ya ilişkin katılımcıların bilgi düzeyi orta çıkarken Yılmaz (2013) tarafında yürütülen tezde BEP uygulamada genel olarak fiziksel ortamdan bilgi eksikliğine kadar geniş bir yelpazede yetersizlikler dile getirilmiştir.

3.8. Özel Eğitimle İlgili Kullanılan Terimler

Eğitim bilimleri kapsamında özel eğitim alanıyla ilgili tezlerde özel gereksinimli bireyler, eğitim ortamlar ve sunulan eğitim hizmetlerine ilişkin 11 başlıkta kullanıma yer verildiği yapılan analiz sonucu ortaya çıkmıştır.

Tezlerin %61'i özel eğitim mevzuatında yer alan ifadeler olan "kaynaştırma uygulamaları, üstün zekâlı ve yetenekli öğrenci, özel gereksinimli öğrenci, özel eğitim sınıfı, normal gelişim gösteren birey, özel yetenekli birey, kaynaştırma eğitimi"-dir. Öte taraftan tüm çalışmaların %61'inde özel gereksinimli bireylerin yetersizliğinin engel sözcüğünün farklı ifade şekilleriyle dile getirildiği görülmektedir. Bunlar; engel grupları, engelli birey/çocuk/öğrenci, hafif engelli, hafifi düzeyde engeli olan öğrenci, özgürlüğü engelli, zihni engelli grup, zihinsel engelli çocuklardır. Tablo 1'e yer alan çalışmaların yine %61'inde kaynaştırma sözcüğünün bireylere ilişkin farklı kullanım şekillerine rastlanmıştır. Kaynaştırma öğrencisi, kaynaştırılan öğrenci, kaynaştırma eğitimine tabii çocuklar, kaynaştırma eğitime muhtaç çocuklar, kaynaştırmaya devam eden öğrenci, kaynaştırmaya aday ÖGÖ, kaynaştırma öğretmeni, kaynaştırma öğrencisi velisi, kaynaştırma öğrencilerinin aileleri olduğu tespit edilmiştir. Bu kullanım şekilleri özel eğitimle ilişkili mevzuat ve alanyazında yer almayan kullanımdır.

Ayrıca kullanılan sözcük gruplarından biri de "normal" sözcüğünün fiziksel ortama ilişkin kullanımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmaların %61'nde kulla-

nılan sözcükler şu şekildedir: Normal sınıf, Normal okul, Normal eğitim okulları, Normal ortaokul/lise, Normal eğitim ortamı. Normal sözcüğünün bireye ilişkili kullanımları da çalışmaların %53'ünde görülmüştür. Normal öğrenci/ler, Normal akran, Normal çocuk/lar, Normal yaşıt, Normal birey/vatandaş, Normal gelişme gösteren çocuklar, toplumun normal olmayan üyeleri bu tema altında yer alan kullanımlardır.

Lisansüstü tezlerde diğer kullanım başlığı altında özel eğitim terminolojisinde hiç kullanılmayan bazı ifadeler yer almaktadır. Bu terimler tüm çalışmaların %46'sını oluşturmaktadır. Tezlerde kullanılan ilgili ifadeler şunlardır: Sağlıklı çocuklar, Zihinsel olarak üstün, Duygusal bozukluk, Kaynaştırma programları, Kaynaştırma programı, Eğitilebilir çocuk, Engel oluşturmayan bireyler, Engelli olmayan akranlar.

Özel sözcüğünün başta olduğu ve bireye ilişkin kullanımların da olduğu farklı çalışmalar vardır. Çalışmaların %30'unda bu kullanımlara rastlanmış ve şu şekildedir: Özel sorunlu öğrenci/birey, Özel eğitime ihtiyaç gösteren çocuklar, Özel eğitime muhtaç çocuklar/bireyler, Özel eğitim gerektiren çocuklar, Özel eğitime tabii çocuk, Özel gereksinim isteyen fert, Özel gereksinimli olan birey.

Araştırmalarda ÖGÖ'nün eğitimini ifade etmek için yapılan kullanımlar tüm çalışmaların %30'unda rastlanmıştır. Bu sözcükler normalleşme eğitimi, normal sınıflarda verilen eğitim, normal eğitim hizmetleri olarak araştırmalarda kullanılmıştır.

Destek özel eğitim hizmetlerine ilişkin kullanımlara da rastlanmıştır. Bu kullanımlar yine tüm çalışmaların %30'unda görülmüştür. İlgili kullanımlar: Destek hizmet uzmanı, Destek odaları, DEO uygulaması, Kaynaştırma destek hizmetleri şeklindedir.

Alanyazında ve mevzuatta yer verilmeyen ve artık kullanılmayan özür sözcüğüyle Tüm çalışmaların %15'inde özel eğitim sınıfı özel alt sınıf olarak kullanılmıştır.

İlgili ifadelere çalışmaların sadece %23'ünde rastlanmıştır. Bu kullanımlar: Az özürlü akran, Birden fazla özürlüler, Özür grupları, Özürlü kişiler/çocuklar şeklindedir.

4. TARTIŞMA

Bu başlık altında yapılan analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular tartışılmıştır. Bu çalışmada eğitim yönetimi ve özel eğitim alanlarının birlikte çalışıldığı tezler detaylı bir şekilde incelenmiştir. Eğitim bilimleri alanında yapılan araştırmaların odak konusu özel eğitim olurken benzer bir durum özel eğitim alanında yapılan tezler için de geçerli olmuştur. Bir başka ifadeyle özel eğitim ala-

nında yapılan tezler de eğitim yönetimi kapsamına giren konuları araştırmaya odaklanmıştır. Ayrıca eğitim odaklı ana bilim dalları dışında da nadiren özel eğitim ve eğitim yönetimi odaklı tezlerin yürütüldüğü de görülmüştür.

Özel eğitimin yönetsel süreçlerini araştıran tezlerin eğitim yönetimi alanında yapılan tezlerin yoğun bir şekilde yüksek lisans tezi, özel eğitim alanında ise doktora tezi olarak yürütüldüğü görülmektedir. Eğitim yönetiminde YL tezi olarak yürütülmesinin bir nedeninin sürecin kısıtlı olması ve kolay bir şekilde katılımcıya ulaşılması olduğu düşünülürken özel eğitim alanındaki tezlerin doktora tezi olmasının temel nedeni konulara bakıldığında hemen fark edilebilir. Türkiye’de ilgili doktora tezlerinin gerçekleştiği dönemlerde DEO hizmetinin mevzuatta yer almasına rağmen fiili olarak yeni uygulamaya geçmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. İlgili tezlerin genel olarak özel eğitim alanında eğitimde politika geliştirmeye hizmet eden tezler olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında da genel olarak bu hizmet türünün sistem içinde net bir şekilde anlaşılmadığı ancak öğretmenlerin çabasıyla başarı elde edildiği ortaya çıkmıştır (Güven, 2019; Yazçayır, 2020). Öte taraftan eğitim bilimleri alanında yürütülen tezlerin tarih aralığına bakıldığında ise 2006 yılına dayanan tezler görülmektedir. 573 no’lu KHK’nın yayınlanma tarihi 1997 olup 2006 yılına kadar özel eğitimle ilgili detaylı bir mevzuatın yer almadığı görülmektedir. Dolayısıyla belirgin olmayan ya da anlaşılması zor olan durumların üstesinden gelme noktasında eğitim bilimleri alanında odaklanılarak özel eğitim politika geliştirme çalışmaları önem kazandığı anlaşılmaktadır. Günümüze doğru gelindikçe özel eğitim alanına ilişkin çalışmaların azaldığı da Tablo 1’de görülmektedir. Benzer durum aslında yakın tarihlerde yapılan özel eğitim alanındaki doktora tezlerine ilişkin de belirtilebilir. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’nin 2018 yılında güncellenmesi ve DEO hizmetinin detaylandırılarak hizmet sunumunun tüm kademede zorunlu hale gelmesiyle ilgili konuya ilişkin özel eğitim bakış açısıyla okullarda var olan süreç bilimsel çalışmalarla raporlandığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yapılan tüm bilimsel çalışmaların özel eğitimde politika geliştirmede katkı sağladığı belirtilmelidir.

Araştırmacıların katılımcıları analiz edildiğinde OY’nin yüksek oranda çalışmalara dâhil olduğu anlaşılmaktadır. Neredeyse tüm çalışmalarda genel eğitim ortamlarının farklı kademeler ve okullarında OY’lerin araştırma sürecine dâhil olup sonuçlarında belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de 2006 yılından günümüze kadar yapılan araştırmalara bakıldığında özel eğitimin araştırılan boyutlarına ilişkin OY’lerin bilgi ve mevzuata ilişkin bilgi eksikliği, bilgi eksikliği yaşamadığı noktada materyalden fiziksel ortam ve iş birliğine kadar pek çok eksiklikler yaşadığı hatta özel eğitimle ilgili uygulamalarda iste-

nilen verimin alınmadığı neredeyse tüm çalışmalarda bildirilmektedir. Bunun bir nedeni yapılan kaynaştırma ortamlarında yapılan araştırmaların birçoğunda alan mezunu özel eğitim öğretmenlerinin olmamasından kaynaklandığını düşündürmektedir. Araştırmalar öğrenci başarısındaki kazanımların birinci nedeninin etkili bir okul yönetimi olduğunu ortaya koymuştur (Banbrick-Sanyoto, 2012; Capper ve Fattura, 2009; DiPaola ve Walter-Thomas, 2003; Fullman, 2014; Güven, 2021b). Dolayısıyla ÖGÖ'lerin okuldan istenen verimi alması noktasında OY'leri anahtar kişiler olduğu bir kez daha anlaşılmıştır. Öte yandan özel eğitimle ilgili mevzuatların bu kadar net ve açıklayıcı olup sürekli bilgi güncellemelerine rağmen aynı sonuçların günümüze kadar tekrarlaması işleyişe ilişkin ciddi sorunlar olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu sonuçlara bakarak okullara alan mezunu özel eğitim öğretmenlerinin atanmasının ivedikle yapılması önerilmektedir. Bu önerinin nedeni ise mevzuat ve alanyazının özel eğitim lideri olarak özel eğitim öğretmenlerinin yönetsel destek rollerinin olduğunu belirtmesidir (Billingsley, 2007; Crockett, 2007; Güven, 2021c; Prather- Jones, 2011). Zaten bu çalışmaya dâhil olan araştırmalar da OY'nin özel eğitim sorumluluğunu rehber öğretmenlere verdiğini de bildirerek bu noktada yönetsel desteğe ihtiyacı olduğunu kanıtlar niteliktedir (Güven, 2019; Pamukçu, 2019; Uzun, 2009).

Bu çalışmada incelenen araştırmaların büyük çoğunluğu KU ve bileşenleri olan DEO hizmeti, BEP ve mevzuat konularını kapsadığı görülmektedir. KU Türkiye'de de uzun soluklu bir geçmişe sahiptir ve dünya tanımlarından çok fazla uzaklaşmadan benzer tanımlamalarla da uygulamada yerini aldığı mevzuattan anlaşılmaktadır. Ancak araştırma sonuçlarına bakıldığında bu uygulamanın hemen her sürecinde işleyiş ya da uygulamaya dair sorunlar bildirilmiştir. Aslında Türkiye'deki ilgili mevzuatlarda KU'na yönelik yapılan açıklamalar alanyazınla da örtüşür nitelikte olduğundan bahsedilebilir. Bunlar: a) nitelikli personel (Horne ve Timmons, 2009; Wesley, Buysse, ve Tyndale, 1997; Wolery ve diğ., 1994), b) ulaşılabilir destek hizmetler (Hammond ve Ingalls, 2003; s.26), c) ÖGÖ'nin ihtiyacına hizmet sunan yeterli alan (Wolery ve diğ.,1994) ve d) olumlu öğretmen tutumudur (Boer, Pijl ve Minnaert, 2011; Niemeyer ve Proctor, 2002). Ayrıca Ryndak, Jackson ve Billingsley (2000)'a göre KU'nun başarıya ulaşması için belli bileşenlerin olması da gerekmektedir. Bunlar: a) ÖGÖ'yü eğitim ortamlarına yerleştirme, b) tüm öğrencilerin birlikte eğitim öğretim görmesi, c) ÖGÖ'yü destekleme ve en uygun öğrenme sonuçlarını alabilmek için genel eğitimde uyarlamalara yer verme, d) ÖGÖ'nün aidiyet, eşitlik, kabul ve değerli hissetmesini sağlama, e) ekibin iş birliğine dayalı hizmet sunması (Güven, 2021a; Güven ve Gürsel, 2014), f) sistemin felsefesini anlama ya da KU'ya inanma, g) özel ve genel eğitim sistemini bir arada tutan bir bağ

oluşturma olarak bildirilmiştir. Kısacası aslında alanyazının belirttiği bu bileşenlerin birinde ya da birkaçında sorunlar gerek özel eğitim gerekse eğitim yönetimi alanında yapılan çalışmalarda hala bildirilmeye devam etmektedir. Bu sorunlara ilişkin çözümlerden birinin de bölümler arası iş birliğiyle aşılabileceğini göstermektedir.

Araştırmaya dâhil edilen çalışmalar, ÖGÖ'ler ve bu öğrencilerin var olduğu eğitim-öğretim ortamlarına detaylı bir şekilde değinilmektedir. Bunun temel nedeni aslında özel eğitim bakış açısı son yıllarda tüm toplumları değiştirmiş olması ve özel eğitim, farklı terimlerle uygulamadaki yerini almış olmasıdır (Güven, 2019; Florian, 2008).

Özel eğitim alanındaki bu terim ve uygulamalardan birini de kaynaştırma uygulamaları oluşturur ve kaynaştırma uygulamaları bir terimden çok radikal bir modeli temsil eder (Güven, 2019). Ancak özel eğitim alanı dışında yürütülen bilimsel çalışmalarda özel eğitimle ilgili gerek mevzuatta gerekse özel eğitim alanyazınında yer almayan kullanımlara birtakım farklılıklar olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin çalışmalarda yaygın bir şekilde “kaynaştırma öğrenci” ifadesi mevzuat ve alanyazınında yer almayan bir kullanımdır. Özürlü, engelli, normal öğrenciler, özel alt sınıf, normal okul/sınıf, kaynaştırma öğrenci velisi, özel eğitime muhtaç çocuk, toplumun normal olmayan üyeleri, eğitilebilir çocuk, kaynaştırma eğitimine muhtaç çocuk doğru olmayan kullanımlar arasında tezlerde yerini almaktadır. Bu kullanımlar konusunda dikkat çekici bulgular ise tez izleme komitelerinde ya da jürilerinde özel eğitim alanında bir öğretim üyesi olması durumunda terimsel kullanımların mevzuat ve alanyazınıyla örtüştüğü görülmektedir. Özel eğitimin anahtar kelimesi olan iş birliğinin bilimsel araştırmalarda olumlu katkılar sunduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır.

5. SONUÇ

Araştırma sonuçlarına bakıldığında sıklıkla hizmet içi eğitim alınarak sorunların üstesinde gelinebileceğine dair önerilerde bulunulmuştur. Ancak hâlihazırda her çalışmada sunulan bu öneri yerine daha işlevsel bir öneri sunulması gerektiği görülmektedir. Ayrıca farklı disiplinlerden yapılan bilimsel çalışmaların sonuçları alanyazına katkı sağlamaktadır ancak görülen o ki bu süreçte özel eğitim alanından tezlere dâhil olunduğunda süreç işlevsel hale gelmektedir. Dolayısıyla özel eğitim alanıyla iş birliği içinde tezlerin yürütülmesinin çalışmanın değerini arttıracakı düşünülmektedir. Farklı bilim dallarından özel eğitim odaklı yapılan tezlerde özel eğitim alanında yürütülen bilimsel çalışmaların derinlemesine okunmadığı ve ilgili mevzuattan faydalanılmadığı görülmüştür. Bu noktada araştırmacıların bilimsel çalışma yapmadan önce derinlemesine özel eğitim alanında yazılan bilimsel çalışmalardan faydalanılması ve

mevzuatı derinlemesine okunması önerilmektedir. Özel eğitim alanı dışında yapılan tezlerin ilgili mevzuattan uzak bir şekilde yazıldığı özellikle eğitim yönetimi alanında yapılan bilimsel çalışmalarda mevzuattan yeterince faydalanılmadığı görülmektedir.

Araştırmada ortaya çıkan kaynaştırma ortamlarında eğitim gören ÖGÖ'nin özel eğitim okullarına gönderilmesi algısını ortadan kaldıracak projelerin yapılması önerilmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

KAYNAKÇA

Aktürk, O. Y. (2018). Özel okul yöneticilerinin üstün zekâlı ve yetenekli öğrencilerin eğitimine ilişkin görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=oDJSB-EnAQx1bFovvmer9g&no=m4u8XLd_C5Q2QBvObRpFbQ (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Antosh, A. A., & Imparato, A. (2014). The meaning of Brown for children with disabilities. *American Constitution Society for Law and Policy*. <https://acslaw.org> (Erişim Tarihi: 16.05.2014).

Arslan, M. (2019). Okul yöneticilerinin özel eğitim hizmetlerinin yönetimine ilişkin yeterlikleri. (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/109640> (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Balo, E. D. (2015). İlkokullarda kaynaştırma eğitimi uygulamalarında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İlköğretim Ana Bilim Dalı. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/355072> (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Bateman, D., & Bateman, F. (2001). *A Principal's Guide to Special Education*. Council for Exceptional Children.

Boer, A., Pijl, S. J. ve Minnaert, A. (2011). Regular primary schoolteacher' attitudes towards inclusive education: a review of the literature. *International Journal of Inclusive Education*. 15(3), 331-335. <https://doi.org/10.1080/13603110903030089>

Bos, C.S. & Vaughn, S. (2015). *Strategies for teaching students with learning and behavior problems*. (9th ed.). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson, Allyn & Bacon.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>

Çağlar, N. (2016). İlköğretim kurumlarındaki “destek eğitim odası (DEO)” uygulamasına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşlerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Lbra-j846-iav7rxCZ_7yQ&no=-HaaKJdouNbPPfGKnc1a1-A (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Çuhadar, Y. (2006). İlköğretim okulu 1-5. sınıflarda kaynaştırma eğitimine tabi olan öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim programlarının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesi ile ilgili olarak sınıf öğretmenleri ve yöneticilerin görüşlerinin belirlenmesi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Programları ve Öğretim Ana Bilim Dalı. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=-L8ilcwn9ZRRc_YMKxXW1t5dbvqCcOy7nQIA4VZkguHOOxwar47T3KlxV8AotHSp (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Değer, Ş. (2018). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre okul öncesi dönemde kaynaştırma eğitimi uygulamalarına yönelik tutumların incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalı. <http://acikerisim.kirklareli.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11857/684/%c5%9eahin%20DE%c4%9e-ER.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Demir, C. (2015). Kaynaştırma eğitiminin uygulanmasında karşılaşılan sorunların değerlendirilmesine yönelik nitel bir çalışma. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zirve Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/705642/yokAcikBilim_10062949.pdf?sequence=-1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Diker, M. B. (2020). Kaynaştırma uygulamalarında personel ve ailelerin iş birliği içinde çalışma süreçlerine yönelik görüşlerinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Özel Eğitim Anabilim Dalı. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/329025/yokAcikBilim_10318607.pdf?sequence=-1 (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Erüstün Bulutoğlu, H. (2019). İlk ve ortaokullarda kaynaştırma eğitimi uygulamalarına ilişkin veli, yönetici ve öğretmen görüşleri (Sivas ili örneği). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İlköğretim Anabilim Dalı. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/257322/yokAcikBilim_10287098.pdf?sequence=-1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Florian, L. (2008). INCLUSION: Special or inclusive education: future trends. *British Journal of Special Education*, 35(4), 202-208. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8578.2008.00402.x>

Güven, D. (2019). Zihin yetersizliği olan öğrencilerin devam ettiği destek eğitim odası hizmetine yönelik bir durum çalışması (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Özel Eğitim Anabilim Dalı. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=Mir2lXQK1dkmQ9Ige3PZbtM7_z3h6mDuldCaD2T3nLLCMSft_5_zoxdAevBCbB5W (Erişim Tarihi: 17.03.2025).

Güven, D. (2021a). Destek eğitim odası öğretmenlerinin rol ve sorumlulukları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(1), 450-463. <https://doi.org/10.24315/tred.770595>

Güven, D. (2021b). Kaynaştırma uygulamaları ve destek özel eğitim hizmetlerine bir bakış. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 12(43), 143-161. <https://doi.org/10.35826/ijoes.2878>

Güven, D. (2021c). Destek eğitim odası hizmeti. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 533-555. <https://doi.org/10.17679/inuefd.741208>

Güven, D. ve Gürsel, O. (2014). İlköğretimde kaynaştırılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesine ilişkin öğretmen görüşleri. *Elementary Education Online*, 13(1), 109-129.

Hammond, H. ve Ingalls, L. (2003). Teachers' attitudes toward inclusion: survey results from elementary school teachers in three southwestern rural school districts. *Rural Special Education Quarterly*, 22(2), 24-30. <https://doi.org/10.1177/875687050302200204>

Horne, P. E. Ve Timmos, V. (2009). Making it work: teachers' perspectives on inclusion. *International Journal of Inclusive Education*, 13(3), 273-286. <https://doi.org/10.1080/13603110701433964>

Irmak, H. (2020). Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görev yapan yönetici, sınıf öğretmeni ve rehber öğretmenlerin kaynaştırma ve bütünleştirme kavramlarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Özel Eğitim Ana Bilim Dalı. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wf-FPgY-5qjHEzEoOgvMs6SjRUgE31ra3NcuOxZd3izukKAga3Do9C_21YLsdFiy (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Kalınıcı, A. (2021). Özel yetenekli öğrencilere yönelik bireyselleştirilmiş eğitim programlarına ilişkin okul bileşenlerinin görüşleri: Zonguldak Ereğli örneği (Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Yönetimi Ana Bilim Dalı. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Karaer, N. (2010). İlköğretim okullarındaki yönetici, sınıf ve psikolojik danışma ve rehber öğretmenlerin kaynaştırma adayı özel gereksinimli öğrencileri tanıma ve yönlendirme yeterliliklerinin incelenmesi. (Gaziantep İli Örneği) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/422173>. (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Katitaş, S. (2019). Özel gereksinimli çocuklara eğitim hakkının sağlanmasında okul müdürlerinin rollerine ilişkin müdür, öğretmen ve veli görüşleri. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Politikası Ana Bilim Dalı. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Tf_M9ACY3q84dyYFqH-zCg&no=cgYZhy3v-ze-C-seQK2PGoQ (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Lujan, S. E. (2020). The importance of administrative support for special education teachers. (Unpublished Doctor of Education Dissertation). Educational Administration and Leadership. University of the Pacific. https://scholarlycommons.pacific.edu/uop_etds/3669. (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Menteşe, M. (2020). Okul müdürlerinin kaynaştırma öğrenci velilerine yönelik yaptıkları çalışmalar. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Zihin Engellilerin Eğitimi Ana Bilim Dalı. <https://avesis.gazi.edu.tr/dosya?id=db2edae-d1ac-4153-b342-57adee87f134> (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Niemeyer J. A. ve Proctor, R. (2002). The influence of Experience on student teachers' beliefs about inclusion. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 23(1), 49-57. <https://doi.org/10.1080/1090102020230109>

Opuda, M. J. (1995). Cost as a factor in determining an appropriate special education program or placement. *Paper presented at the Annual International Convention of the Council for Exceptional Children*. 1995 CEC Convention. Indianapolis, IN.

Öpengin, E. (2018). İlkokul düzeyindeki üstün yetenekli öğrencilere yönelik destek eğitim odasının yürütülmesinde karşılaşılan sorunlar ve sorunlara yönelik çözüm müdahaleleri. (Doktora Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Üstün Zekâlıların Eğitimi Programı Özel Eğitim Ana Bilim Dalı. https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/329251/yokAcikBilim_10205613.pdf?sequence=-1&isAllowed=y (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Pamukçu, M. (2016). İlkokul müdürlerinin, özel gereksinimli çocukların eğitimindeki algı ve yeterlikleri: Maltepe ilçesinde bir araştırma. (Yüksek Lisans Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. <https://hdl.handle.net/20.500.12415/11189> (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Pemik, K. (2017). Özel yetenekli öğrencilere destek odasında verilen eğitime ilişkin okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. <https://katalog.marmara.edu.tr/veriler/yordambt/cokluortam/2B/09A84EA1-4BE5-1F4B-940B-D8230663916A.pdf> (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Ryndak, D., Jackson, L. ve Billingsley, F. (2000). Defining school inclusion for students with moderate to severe disabilities: What do experts say?. *Exceptionality*, 8(2), 101-116. https://doi.org/10.1207/S15327035EX0802_2

Uçar, A. S. (2021). Kaynaştırma uygulanan bir ilkokulda iş birliği süreçlerinin değerlendirilmesi (Doktora Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Zihin Engelliler Öğretmenliği Programı Özel Eğitim Anabilim Dalı. <https://hdl.handle.net/11421/26794> (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Uzun, G. (2009). Kaynaştırma uygulamalarında ilköğretim okulu müdürlerinin rolü ve kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüş ve önerileri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı. <https://openaccess.maltepe.edu.tr/server/api/core/bitstreams/696546ad-34d0-439a-ac3c-4a54b2033939/content> (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Vuran, S. (2000). Bireyselleştirilmiş eğitim programları (BEP). O. Gürsel (Ed.). Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi. Eskişehir: *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları*, 1-12.

Wesley, P. W., Buysse, V. ve Tyndall, S. (1997). Family and professional perspectives on early intervention: an exploration using focus groups. *Topics in Early Childhood Special Education*, 17(4), 435-456.

Wolery, M., Martin, C., Schroeder, S., Huffman, K., Venn, M., Holcombe, A., Brookfield, J. ve Fleming, L. (1994). Employment of educators in preschool mainstreaming: A survey of general early educators. *Journal of Early Intervention*, 18(1), 64-77. <https://doi.org/10.1177/105381519401800106>

Yazıcı, G. (2020). Özel gereksinimli öğrencilere yönelik destek eğitim odası uygulamalarının incelenmesi. (Doktora Tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Özel Eğitim Ana Bilim Dalı. <https://hdl.handle.net/11421/25989> (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Yılmaz, M. F. (2013). *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının (BEP) uygulanmasında ilköğretim kurumlarında görev yapan yöneticilerin karşılaştıkları engellerin incelenmesi (Gaziantep İli Merkez İlçeleri örneği)* (Yüksek Lisans Tezi). Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İşletme Anabilim Dalı. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=Kuhy_C77XF9qQNXLBv5tQ&no=2gwFr-xJLXaJLE_xnAJOLw (Erişim Tarihi: 19.03.2025).

Zawacki-Richter, O., Kerres, M., Bedenlier, S., Bond, M., & Buntins, K. (Eds.). (2020). *Systematic reviews in educational research: Methodology, perspectives and application*. Germany: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-27602-7>